

Muhammad Is Not the Father of Any of Your Men: The Making of the Last Prophet

David S. Powers

Philadelphia: University of Pennsylvania Press 2009, 376 sayfa.

Üç ana bölüm ve on alt bölümden oluşan kitap, David S. Powers tarafından kendisinin önceki çalışmalarıyla da bağlantılı olarak, İslam araştırmaları çerçevesinde kaleme alınmıştır. Yazar çalışmasını Kur'an'ın değiştirilmiş olabileceği iddiasından yola çıkarak kurgulamıştır. Bunu açıklamak için ise, Nisâ Suresi 12. ve 176. âyetlerde geçen “kelâle” kelimesi üzerinden bulgularını ortaya koymaya çalışmıştır. Kur'an'ın niçin değiştirilmiş olabileceği konusuna gelince, yazar bu hususu İslam'ın ilk yıllarında serbest olup sonradan kaldırılan evlat edinme durumuyla ilişkilendirmektedir. Yazarın iddiasına göre, Ahzâb suresi 40. âyette geçen; “Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir, fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur” hükmü inince bunun bir gereği olarak (1) Kur'an'ın harekesiz metninde (2) birçok hukukî doktrinde (3) İslam'ın doğuşuyla ilgili tarihi anlatılarda düzenleme yapılmıştır. Yazarın hemen giriş bölümünde ortaya koyduğu ve ileriki bölümlerde açıklamaya çalıştığı bu iddia kitabın adının seçimi konusuna da açıklık getirmektedir.

Yazar, aynı ada sahip roman yazarı Turgenyev'den ödünç aldığı “Babalar ve Oğullar” başlığına sahip birinci bölümde, antik çağlardan İslam'ın doğuşuna kadar olan süreçte evlatlık meselesi için tarihî bir altyapı oluşturmaya çalışmış ve bu bölümü kendi içinde de üç alt bölüme ayırmıştır. “Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'a Ait Temel Anlatılar” başlıklı ilk alt bölümde Yahudilik ve Hristiyanlığa dair kutsal metinlere yer vererek bu anlatılarda baba-oğul motifinin önemli olduğuna vurgu yaparken İslam'da böyle bir vurgunun olmayışına dikkat çekmiştir. Yazarın iddiasına göre bu vurgu en başlarda İslam'da da vardı ancak Hz. Peygamber'in son peygamber olmasıyla ilgili hüküm inince evlatlık olan Hz. Zeyd üzerinden kurulu olan baba-oğul motifi geri plana atılmıştı. Zaten yazar İslam araştırmacıları tarafından ihmal edilen evlat edinme meselesinin dikkatlice incelenip anlaşılabilmesi durumunda Hz. Peygamber'in hayatının ve İslam'ın ortaya çıkışının da anlaşılabilmesini söyleyerek zihninde Hz. Zeyd'e ve evlatlık meselesine dair atfettiği abartılı konumu henüz kitabın bu bölümünde ortaya koymaktadır. “Yakın Doğuda Evlat Edinme: Antik Çağlardan İslam'ın Doğuşuna Kadar” başlıklı diğer alt bölümde ise yakın doğuda özellikle putperest ve çok tanrılı din mensupları arasında evlat edinmenin yaygın olduğu ve Yahudilik ve Hristiyanlıkta baba-oğul metaforunun Allah-insan ilişkisi açısından önemli olduğu anlatılmıştır. Bölüme evlat edinmenin hukukî ve sosyal yönlerini ele

almakla başlayıp, yakın doğu medeniyetlerine ve dinlerine ayrı başlıklar açarak evlat edinmeye dair her birinin farklı veya benzer uygulamaları ele alınmıştır. “İslam’ın İlk Dönemlerinde Evlat Edinme Meselesinin Kaldırılması” adlı son alt bölümde yazar, evlatlık meselesini, (1) Hz. Peygamber’in Hz. Zeynep’e âşık olması (2) evlatlık Hz. Zeyd’in reddedilmesi, (3) evlatlık müessesesinin kaldırılması hakkındaki vahyin inmesi şeklinde kurgulamak suretiyle İslamî kayıtları özetleyerek anlatmaya çalıştığını ifade etmiştir. İslamî kaynaklarda Hz. Zeynep’in Hz. Peygamber’in kuzeni olması gerçeği öne çıkarılırken Powers’ın kitabında “daughter-in-law” kelimesini kullanarak Hz. Zeynep hakkında “Hz. Peygamber’in gelini” şeklinde bir tanımlamaya gitmesi onun konu hakkındaki görüşünü açıkça yansıtmaktadır ki Powers’ın çoğu revizyonistten farklı düşünmediği de zaten kitabın tamamında hissedilmektedir.

“Kutsal Efsaneden Kutsal Tarihe” adlı ikinci bölümde yazar, evlat edinmenin kaldırılması meselesi ile Hz. Muhammed’in vefatıyla peygamberlik müessesesinin sona ermesi meselesi arasındaki ilişkiyi anlatmaktadır. İkinci bölümün ilk kısmı “Allah’ın Elçisinin Sevgilisinin Reddedilmesi” alt başlığını taşımaktadır. “Beloved of the Messenger of God” tanımlaması burada Hz. Zeyd’e atfedilen bir tanımlamadır ve Powers’ın kitapta birçok farklı yerde bu tanımlamayı Hz. Zeyd’e atfetmeye çalıştığı misyon doğrultusunda kullandığı görülmektedir. Bu bölümde İslam’da yasaklanan evlat edinme hakkında ilk Müslüman toplumun Hz. Muhammed’in Hz. Zeynep ile evlenmesi ve ardından Hz. Zeyd’i reddetmesi şeklinde bir hikâye formüle ettiğini iddia ederek kendi açıklamaları ile İslam kayıtlarına karşı itirazını sunacağını belirtmiş ve bölüm boyunca da Kur’an’ın değiştirildiği iddiası üzerinden ürettiği tezleri sunup bunları desteklemeye çalışmıştır. Zorlama yorumlarının ve birçok yerde tekrara düşmesinin yanı sıra dipnotları kitabın sonunda bölüm bölüm verme sistemini kullanmasıyla kaynağın hızlı kontrolünü ve takibi zorlaştıran yazar, okuru İslam üzerinden faraziyeler dalgası içinde boğmaya niyetli görünmektedir.

İkinci bölümün “Mute Savaşı” başlıklı son alt bölümünde ise Müslüman tarihçi Vakıdî ile Bizans tarihçisi Theophanes’in eserlerinde geçen savaşa dair ayrıntıları karşılaştırdıktan sonra, Müslümanların İslam tarihi içinde Mute Savaşı’nı Hz. Peygamber’in vefatından önce bir tarihe yerleştirerek savaşta şehid olan Hz. Zeyd’in vefatını gerçekte olandan daha önce bir tarihe aldıklarını iddia etmiştir. Bunun sebebi olarak da Hz. Peygamber’in Hz. Zeynep’le evliliği ve Hz. Zeyd’i (evlatlık bakımından) reddetmesinin onun son peygamber olması meselesinde yeterli olmayacağını, çünkü Hz. Zeyd’in Hz. Peygamber’in küçük yaşta vefat eden diğer oğullarının aksine yetişkin bir birey olduğunu, dolayısıyla Hz. Zeyd’in vefat tarihinin Hz. Peygamber’in vefat tarihinden öncesine alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Başlıklarını “Allah’ın Elçisinin Sevgilisinin Şehadeti” ve “Uydurulmuş ve Diğerinden Etkilenmiş Metinler” olarak çevirebileceğimiz ikinci bölümün son kısımlarında ise İslam tarihinde tezahür eden hadiseleri Yahudi ve Hristiyan dünyasındakilerle karşılaştırılmaya ve aralarında paralellikler bulmaya çalışılmış, neticede İslam tarihinin Yahudi ve Hristiyan anlatılarından etkilenilerek yazıldığı iddia edilmiştir. Burada Hz. Zeyd, peygamberlerden Hz. Süleyman, Hz. Yusuf, Hz. Yakup, Hz. İsmail’le özdeşleştirilen bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Zeyd, daima Hz. Peygamber’in yakınında olması, Kur’an’da adı geçen tek sahâbî olması ve ilk dört Müslümandan biri olması sebebiyle elbette ki Müslümanlar açısından önemli bir şahsiyettir ancak Powers ileri giderek Hz. Zeyd’i İslam dini adına sakıncalı bir konuma yerleştirmektedir.

“Metin ve Yorum” başlıklı üçüncü bölümde yazar, “Paleografi ve Kodikoloji” ve “İlk İslamî Gelenekte *kelâle*” başlıklarını açarak, Arapçada babası ve çocuğu olmayan anlamına gelen *kelâle* kelimesi üzerinden kitabın giriş kısmında ortaya attığı iddiayı devam ettirmeye çalışmıştır. Yazarın iddiasına göre babası ve çocuğu olmayan anlamında böyle bir kelime daha önceden ne Arapçada ne de başka bir Sâmi dilde bulunmaktaydı. Fakat Müslümanlar politik nedenlerle böyle bir kelime icat etti ve bunu Kur’an’a ekledi. Yazar bu eklentiye Mısır’da bulunmuş olan ve “Bibliothèque Nationale de France: BNF Arabe 328a” adı verilen el yazması Kur’an’dan bulduğu, yapılmış bir harf hatası ve (ultraviole ışınlarla bakıldığında gözlemlenebilen) düzeltmeyi delil olarak sunmaya çalışmıştır. Yazara göre “*kelâletün*” kelimesi Arapçada “daughter-in-law: gelin” anlamında kullanılmaktaydı ve zamanla bu kelime halen kullanılan “*kennatün*” kelimesine dönüşmüştü. Hatta birçok Sâmi dilde de “gelin” anlamını taşıyan “k-l-l” harflerini içeren benzer kullanımlar bulmak da mümkündür. Yazarın “*kelâle*” kelimesi üzerinden yürüttüğü araştırma, diğer başlık içerisinde, İslam tarihi içinde bazı müfessirlerin kelime üzerine getirdikleri açıklama ve tartışmaların aktarımıyla devam etmektedir. “Sonuç” başlıklı son alt kısımda ise yazar Kur’an’ın değiştirilmesinin teolojik ve politik sebeplerini tartışmaya çalışıp, ele aldığı konuya mahsus sözde yapılan değişiklikleri ve eklenen kısımları anlatmış, hatta ufak çaplı bir şema bile çıkarmıştır.

Kitap verilen üç ekle sona ermektedir. Bunların ilki farklı İngilizce Kur’an meallerinden Nisâ Suresi 12. ve 176. âyetlerini içermektedir. İkincisi –ve belki de en ilginç olanı- Hz. Peygamber’in ölüm döşeğindeyken söyledikleri “*kelâle*” kelimesi üzerinden ve onun vefatının ardından çıkan ona kimin varis olacağı tartışması da yeniden Hz. Zeyd’in konumu üzerinden ele alınmaktadır. Yazara göre Hz. Peygamber son nefesinde bile “*kelâle*” hakkında birtakım imalarda bulunmuştur (s. 244). Verilen son ek ise antik yakın doğudan İslam’ın ilk yıllarına kadar miras hukuku konusundadır.

Kitapta Powers'ın fazlasıyla yaptığı gibi, eğer Hz. Peygamber'in erkek evladına bir misyon izafe edilecekse, ki peygamber evladının da peygamber olması geleneği Müslümanlar tarafından kabul edilen bir inançtır, bu ancak Hz. Peygamber'in tüm öz erkek evlatlarının küçük yaşta vefat etmesiyle onun son peygamber oluşu gerçeğinin desteklendiğinin düşünülmesi şeklinde olmalıdır. Evlatlığı Hz. Zeyd'in Peygamberlik potansiyelini kesin olarak sona erdirmek adına onun Hz. Peygamber tarafından ölümüne göz yumulurcasına savaşa gönderilmesi (s. 143) vurgusu kabul edilebilirlikten uzaktır. Yazarın Hz. Aişe'den rivayet edilen bir hadiste altını çizmeye çalıştığı gibi (s. 26) Hz. Zeyd yaşasaydı, ilahî bir geleneğin devamı olarak, Hz. Peygamber tarafından kesin olarak halef bırakılacaktı diye bir durum söz konusu değildir. Çünkü İslamiyet evlat edinme meselesine doğrudan Hz. Peygamber'in hayat tecrübesi üzerinden bir açıklık getirmiş ve evlatlığın öz çocuk gibi olmadığı hükmünü koymuştur.

Kitap boyunca okurun göz önünde tutması gereken en önemli mesele Powers'ın çalışmasının ilmî bir zihniyete -yakın gibi görünse de- oldukça uzak olduğu gerçeğidir. Powers, bir taraftan Kur'an'dan, Tevrat'tan, İncil'den alıntılar yapmış, bazı linguistik analizlere girişmiş, diğer taraftan bulduğu bir el yazması Kur'an'da yer alan bir harf hatasına ve ardından yapılan düzeltmeye İslam tarihinin değiştirilme çabasına kadar uzanan büyük anlamlar yüklemiş, nihayetinde ise Müslümanlar tarafından asla kabul edilmeyecek sonuçlara ulaşmıştır. Ele aldığı yazmada yapılmış benzer yazım hatalarını önemsemeyen (örnekler için Velid A. Salih tarafından 2011 yılında yapılan ve *Comperative Islamic Studies*'te yayımlanan kitap kritiğine bakılabilir) içlerinden birine bu kadar anlam atfeden bir yazarın eleştirilmesi kaçınılmazdır. Ancak yazarın, kitabın önsözünde, önceki çalışmaları için kendisine yöneltilen çok sayıdaki eleştiriyi sunmaktan çekinmemesinin takdir edilmesi gereken bir davranış olduğu da ifade edilmelidir. Ayrıca kitap boyunca referans gösterilen ve yazara önemli bir ilham kaynağı olan müfessir Mukatil b. Süleyman'ın, aktardığı doğru bilgilerin yanında, çalışmalarına konu olan malzemeyi sağlam rivayetlerle sunmaması ve çelişkili senedlerle aktarması sebebiyle eleştirildiği ve hadis âlimlerince “metrûk” ve “mehcûrül-kavl” kabul edildiği göz önünde bulundurulmalıdır (Ömer Türker, “Mukâtil b. Süleyman”, *DİA*, c. 31, s. 134-136).

Yazar Hz. Muhammed'in ve ilk Müslümanların Kur'an'ı çeşitli amaçlar doğrultusunda birtakım değişikliklere uğratan, bunları yaparken de Yahudi ve Hristiyan öğretilerinden esinlenen kişiler olarak tanımlamaya çalışmak yerine, Hz. Muhammed'i ilahî hüküm doğrultusunda hareket etmeye çalışan biri olarak görüp, olayları bu doğrultuda anlamaya çalışsaydı muhakkak ki işi çok daha kolay olacaktı. Ahzâb suresi 37. âyetle ilgili olarak Hz. Aişe'nin söylediği “Hz. Muhammed Kur'an'dan bir ayet gizleyecek olsa bu âyeti gizlerdi” sözünü, “gizlemek için çok geçti”(s. 50) yorumu yerine “demek ki bunu bile gizlemeyecek

kadar şeffaf bir fitrat üzere yaşamıştı” şeklinde yorumlamak çok daha insafli bir davranış olurdu. Çünkü her ne kadar toplum tarafından kabullenilmesi zor olsa da, Hz. Zeyneb’in Hz. Zeyd’le yaptığı evlilik kölelik yargısını kırıp köleyi efendiyle eş tutmaya, Hz. Zeyneb’in Hz. Muhammed ile yaptığı evlilik ise evlatlık meselesine açıklık getirmiş ve sonuç itibarıyla bu iki zor süreç iki önemli hükmü zihinlere kazımıştır.

Sonuç olarak, David S. Powers, son derece karmaşık ve kopuk bir metodolojiyle yazdığı kitabı için son yıllarda popüler olan “The Making of...” şeklinde alt bir başlık seçerek okura Hz. Muhammed hakkında önemli detaylar verilecek izlenimi uyandırsa da, kitapta Müslümanların Kur’an’ı Yahudilik ve Hristiyanlıktan da etkilenerek politik amaçlarla tahrif etmelerinden, bunu sağlamlaştırmak üzere İslam tarihine dair anlatılar uydurmaları ve hatta *kelâle* diye bir kelime bile icat etmelerine kadar yapılmış bir kurgu üzerinden Hz. Muhammed değil de evlatlığı Hz. Zeyd ön plâna çıkarılmış görünmektedir. Yazara göre ne evlatlık müessesesi kalkmış ne de Hz. Zeyd Hz. Peygamber’den önce vefat etmiştir. Bu durumda kitapta Hz. Zeyd, potansiyel bir peygamber olarak sunulmaktadır. Fakat ne gariptir ki Hz. Zeyd’in böyle bir potansiyele sahip olma ihtimali bu zamana kadar İslam tarihinde gerekli yankıyı bulamamıştır. Bu kitap İslam çalışmalarında hiçbir boşluğu doldurmamış, sadece İslam araştırmacılarının üzerinde çalışıp ikna edici deliller bulabilmesi adına sayısız kurgu üzerinden çok sayıda hipotez ve soru işareti ortaya çıkarmıştır. Yine de, sırf bu sebeple bile, Müslümanlar ve İslam araştırmacıları tarafından okunması gereken önemli bir çalışma olarak nitelendirilebilir.

Öznur Özdemir

(Ar. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı)